

# המלחמה על כספי הקורבנות

**בקרוב יוגש הדו"ח של הוועדה לאיתור חשבונות של קורבנות השואה בבנקים ישראליים – אחרי כמעט 4 שנים של לחצים והתקפות מצד הבנקים • משרד ברלב, שפעל בשירות הוועדה: בנק לאומי סימן לעצמו מטרה – לא לשלם • לאומי: אין אצלנו חשבונות של ניצולי שואה – הוועדה החליטה לקחת מאיתנו כסף בכל מחיר • בוועדה מדברים על 700 מיליון שקל ששוכבים בבנקים ואצל האפוטרופוס הכללי • הקרב יוכרע כנראה רק בבית-המשפט**

חיים. בשלב מסוים בתחילת הדרך ניסו בשקט בשקט להגיד לי, את יודעת מה, אל תעשו את החקירה, תיקחו סכום גלובלי, תחלקו אותו, תגמרו את העניין". לדברי אביטל כשהמתנגדים לבדיקה החיצונית הבינו שלא יצליחו לסכל את המהלך, פנו לאפיקים אחרים: "תוך כדי זה שניסיתי להגיע להסכם עם הבנקים, הם הפעילו כל מיני לוביסטים למיניהם כדי שאני ארד מהעניין. גם ניסו לראות אם חלילה אני לא מחפשת את זה מסיבות של בעד מפא"י או אנטי מפא"י. זאת אומרת, היו לא מעט לחצים כדי שאני ארד מהגור שאמכל מיני כיוונים. אני מוכרחה להגיד שלא רק הבנקים, גם הממשלה וגופים טענו שאין כזה דבר כמו חשבונות של נספי שואה. בזבזנו כמעט שנה שלמה, אם לא יותר, על מו"מ עם הבנקים, כדי שיסכימו להיפתח. כי כל אחד אמר 'הקמתם ועדה, נורא נחמד. אנחנו לא מחויבים. נעשה מרצוננו החופשי מעשה של רצון טוב. אבל אתם צריכים להבין שיש נושא שנקרא סודיות הבנקים. ואי לכך אנחנו נבדוק את עצמנו'. כל זה ארך זמן רב ויקר".

אחרי חבלי לידה קשים יצאה הבדיקה לדרך. ועדה מקצועית מייצגת בראשותו של עו"ד צבי ברק (ראה מסגרת) קבעה הנחיות מקצועיות לעבודת הברקרים והפכה עד מהרה למעין מוסד לבדורות בתל-נאות ההרדיות שהחלו לזרום מצד הבנקים על הבודקים ולהפך. זה היה גם השלב בו החלו להופיע סימניה הראשונים של התהום שנפרעה בין הצדדים. כמה ממשרדי רואי החשבון דיווחו על הפרעה לצורך תי הבודקים, חוסר שיתוף פעולה מצד כמה מהבנקים ואפילו הסתרת מסמכים.

באחת משיבות הוועדה רווח על התקפות של כמה מהבנקים כלפי הבודקים. בנק על-פי סגנונו, מי ברמזו ומי באמירה מפורשת, מי בכתב ומי בעל-פה, הכל בהתאם לעורכי הדין מהשורה הראשונה ששכרו הבנקים. מנכ"ל אחד הבנקים כתב לי: "אני שומר לעצמי את הזכות להיפרע מרואי החשבון". עו"ד יעקב נאמן כתב בשם בנק מרכנתיל למשרד רואי החשבון וזהר את וזהר, שבדק בו את החשבונות: "הבנק יראה כל מי שמעורב ושותף בדו"ח שאיננו אמת או שגוי, כאחד ראי לכל נזק, הפסד, הוצאה, פגיעה במוניטין... שייגרמו, אם ייגרמו, עקב כך". קל לשער את מהומת העולם שהיתה מתרחשת לו היה מעז נציג בנק אירופי כזה או אחר לכתוב דברים בסגנון זה לבודקיו.

## אלפי חשבונות "חשודים"

ביוני 2003 הגישו הצוותים את ממצאיהם הראשוניים לוועדת החקירה, וזו העבירה אותם לתגובת הבנקים. למעט בנק הפועלים, שלא נמצאו בו חשבונות רלבנטיים, גילו צוותי הבדיקה אלפי חשבונות, שהוגדרו 'חשודים' כחשבונות של קורבנות השואה. מרבית החשבונות התגלו בבנק לאומי, שתיפקד גם כבנק המר-כזי עד קום המדינה. הבנקים לא ממש התלהבו מממצאי

**קולט אביטל: "בשלב מסוים ניסו בשקט להגיד לי 'את יודעת מה, אל תעשו את החקירה, תיקחו סכום גלובלי, תחלקו אותו, תגמרו את העניין'"**

**בנק לאומי טען, כי הוועדה, ביחד עם משרד רואי החשבון ברלב, קבעה סכום יעד אותו החליטה לקחת מהבנק בכל מחיר, ולצורך זה הותאמו ממצאי הבדיקה**

**משרד רו"ח ברלב: "אנו עדים בהתייחסות בנק לאומי לניסיון להסתת הבדיקה וממצאיה להשמצות אישיות. צר לנו שהבנק השני בגודלו במדינה נתפס לטיעונים המביישים את ההיסטוריה שלו**

למעלה מ-60 שנה. כשהגיעו הוצאותיהם המשפטיות לכ-5,000 שקל, נואשו ופנו שנית לח"כ אביטל.

"אחרי שבדקתי את הנושא נקלעתי למצב מביך", משחזרת אביטל. "מצד אחד מדובר באנשים הזקוקים לכסף, ומצד שני חישוב ערכו האמיתי של הכסף כיום מעלה שבפועל מגיע להם סכום של כ-400 אלף שקל. כשהוקמה הוועדה חתמנו על הסכמי סודיות ולכן לא יכולתי לומר להם דבר מלבד ניסיון לשכנע אותם שכדאי להם להמתין. אחרי הכל, הכסף מגיע להם ויכול לשנות את חייהם".

גם ארגונים יהודיים בעולם מעורבים בסיפור. אברהם רות, יו"ר אירגון פלטפורם-ישראל המאגד את יוצאי הולנד בישראל, פנה לאוצר ולבנק ישראל בדרישה לעצור את הפרטת לאומי עד שיסתיים הליך החקירה. "בסוף עוד ימכרו את ניצולי השואה ביחד עם הבנק", אמר השבוע רות.

## הבנקים לוחצים

ועדת החקירה הפרלמנטרית לנושא איתור והשבת נכסים של נספי השואה הוקמה על-ידי הכנסת הקודמת

בפברואר 2000. במהלך 4 השנים שחלפו מאז, התחלף השקט היחסי שליווה את הקמתה במלחמות רוויות להט ויצרים, איזמים והפעלת לחצים. בימים אלה מתבצעת עריכת הדו"ח הסופי של הוועדה, ופירוטו צפוי בשבועות הקרובים, אם לא תצוץ לפתע בפעם המי יודע כמה סיבה נוספת לעיכוב הפירוט. אם לשפוט על-פי עמדות הצדדים כפי שהוצגו השבוע, פירסום הדו"ח הוא רק יריית הפתיחה במלחמה האמיתית, בה מילת המפתח היא כסף. המון כסף.

באוקטובר 2001, רק כשנה וחצי אחרי הקמת ועדת החקירה הפרלמנטרית, החלו צוותי בדיקה מטעמה לפעול לאיתור חשבונות נספי השואה בבנקים השונים שפעלו בישראל. ראל המנדטורית בשנים הרלוונטיות – הפועלים, דיסקונט, המזרחי, מרכ-נתיל (בעבר ברקליס) ולאומי (בעבר

אנגלר-פלשטינה). 5 ממשרדי רואי חשבון נבחרו מתוך 30 מועמדים, שמוינו בהליך של מכרז שנוהל על-ידי מוכרי-רות הכנסת. אולם לא רק המכרז עיכב את תחילת הבדיקה. כמעט כל גורם שראה עצמו עשוי להיפגע, ערם קשיים על תחילת הבדיקה. "ככלל, בתחילת הדרך הבנקים וגם האפוטרופוס הכללי לא רצו שום בדיקה", אומרת ח"כ אביטל. "הם ניסו למכור לנו סיפורים לפיהם פירסמו רשימות של חשבונות באינטרנט וכל מי שרצה פנה וקיבל מידע, ואם נותרו חשבונות, הם זני-

## ג'א לשם ועוזי דיין

ל אחר שנפטרה אמה, הופתעה פ' מתל-אביב לגלות בין הפציה של האם פנקס מהווה ובו טורים ארוכים של מספרים, רשומים בכתב יד צפוף. בתחילה לא ייחסה פ' לפנקס חשיבות כלשהי, אך כשהתפתחה לעיין בו גילתה שמדובר בפנקס היסכון בבנק אנגלו-פלשטינה, שנפתח ב-1938 על ידי דודתה. היא שמרה את הפנקס מבלי לדעת מה חשיבותו. פ' לא הכירה כמעט את דודתה. בניגוד לאחותה, אמה של פ' שעלתה לישראל מקישינב עוד בטרם מלחמת העולם השנייה, נשארה הדודה מאחור ביחד עם בעלה ובתה היחידה. כילדה, זוכרת פ' ביקור של הדודה בתל-אביב בשלהי שנות השלושים. כשבגרה, סיפרה לה אמה שאחותה, שהיתה אישה אמידה, החליטה להשקיע כספים בפלשטינה ובמסגרת זו פתחה גם חשבון בנק מתוך מחשבה להגר עם משפחתה בשלב מאוחר יותר. עם פתיחתו הופקדו בחשבון 15 לירות. אלא שהמלחמה ומכונת ההשמדה הנאצית שיבשו את התוכניות. ב-1942 נרצחו הדודה וכל משפחתה על-ידי הנאצים. פנקס החיסכון המתפורר היה בין הזכרונות היחידים שנשארו.

השנים חלפו ופ' שמעה על קריאתם של ארגוני ניצולי השואה בישראל לאיתורם של חשבונות "רדומים" שנפתחו בבנקים בישראל טרם המלחמה ולא נדרשו על-ידי בעליהם שהושמדו בשואה. ביחד עם בעלה, שניהם פנסיונירים קשי יום, החליטה פ' לגלות מה עלה בגורלו של החשבון שהותירה מאחוריה הדודה. היא פנתה לבנק, שעם הקמת המדינה שונה שמו לבנק לאומי לישראל, וביקשה לקבל פריטים על החשבון.

"אין לנו כל מידע על מה שאירע לחשבון אחרי קום המדינה", השיבו לה לטענתה נציגי הבנק. בערך באותו הזמן, עם התגברות הלחץ הציבורי, הקימה הכנסת ועדת חקירה פרלמנטרית לנושא איתור והשבת נכסי קורבנות השואה. בני הווג פנו ליו"ר הוועדה, ח"כ קולט אביטל, וביקשו קשו את עזרתה. לאחר בירור הפנתה אותם אביטל לאפוטרופוס הכללי.

התשובה לא איחרה לבוא: חשבון על שם הדודה אותר ברישומי האפוטרופוס, כחשבון בו לא בוצעו פעולות והועבר על-ידי הבנק לחזקת האפוטרופוס בשנת 57'. "על הגברת פ' לפנות אלינו ולהמציא לנו אישורים בדבר היותה היורשת", הודיע האפוטרופוס. "סך הכסף פים שבניהולנו כיום עומד על כ-9,000 שקל". הסכום נראה לבני הווג נמוך ביחס לפיקדון ששכב במשך



תצלום: שאול גול

כספי. "לא נשלם"



תצלום: אורני: 77

אביטל. החוק יחייב



תצלום: פייר תורג'מן, באובאו

ישיבת הוועדה הפרלמנטרית בשבוע שעבר. פרסום הדו"ח יהיה רק יריית הפתיחה לקרב האמיתי

היו"ר אביטל פתחה בהצגת הדברים, וקבעה כי קשה יהיה לקבל מצב בו תונהג שיטת חישוב שתביא לפיצוי נמוך יותר מהפיצויים שהתקבלו מהמוסדות הפיננסיים בחו"ל.

רו"ח יהודה ברלב הגיע לשיבה מצויד במצגת משרד כללת באמצעותה ניסה להפריך אחד לאחד את מה שכינה "המיתוסים שמפיץ בנק לאומי" בנושא חשבוניות נוספי השואה. כספי טען שלא נמצא אפילו חשבון אחד, וברלב טען לקיומם של מאות חשבונות כאלו; כספי טען שלאומי שיתף פעולה באופן מלא עם צוות הבדיקה, וברלב טען שהבנק סירב לספק לו רשימת גמלאי הבנק שיכולים היו להקל על הבדיקה, עשה שימוש סלקטיבי במסמכים, איים בהליכים משפטיים ואף הוריד במהלך הבדיקה אתר אינטרנט באמצעותו ניתן היה לאתר חשבונות שלא נדרשו; כספי טען שהבנקים לא נהגו מכספיהם של נוספי השואה, וברלב הראה חישובים מפורטים שסותרו את טענות כספי.

אלא שבשלב זה, לקול צעקות מכל עבר ובעיקר מצידו של מנכ"ל איגוד הבנקים, החליטה אביטל להפסיק את המצגת בטענה שברלב מפר את הסכם הסודיות עליו חתם. היא הורתה למנהלת הוועדה לאסוף מיד כל מסמך שברלב חילק לנוכחים. כך, בניגוד להרצאה הארוכה שנתן עו"ד כספי, נמנעה מצוותי הבדיקה זכות התגובה. הישיבה ננעלה זמן קצר לאחר הפסקת המצגת מבלי לקבל כל החלטה.

מבנק לאומי, שנציגיו לא נכחו באותה ישיבה, נמסר השבוע כי "הנהלת הבנק הקימה צוות עובדים עליו

כספים מהבנקים באותן שנים, כפי שיכול היה לעשות כל אדם אחר שרצה לשמור על כספו.

מלאומי נמסר בתגובה: "הבנק אינו יכול להסכים לכך כי לאחר שלא נמצאו יתרות כספיות של קורבנות השואה בבנק, הומצאה שיטה על-פיה שוערכו מחדש פקדונות שנשא בזמנו ריבית מוסכמת ומקובלת ועל ידי שיערוך זה נוצרו יתרות וירטואליות". שיטה זו יצרה "יש מאין" והיא משוללת כל יסוד עובדתי כלכלי ומשפטי".

## הקרב על הנוסחה

טענותיו של כספי הותירו ככל הנראה רושם עז, אחרת קשה להסביר איך מיד אחרי הישיבה בהשתתפותו, הוציא יו"ר הוועדה המקצועית המייעצת ברק הנחיה למשרדי רואי החשבון לפיה יש לשערך את חבות הבנקים בהתאם לשיטת הבנקים. ברק מסר בתגובה, כי אינו יכול להגיב עקב מגבלות הסכם הסודיות עליו הוא חתום.

ארבעה מתוך חמשת משרדי רואי החשבון, שראו בהנחיה הפרה של הוראות מסמך העקרונות לפיו עברו עד עתה, התארגנו במשותף והעבירו את מחאתם ליו"ר הוועדה. הם דרשו פגישה מיידית עם חברי הוועדה כדי להשיב לטענות כספי ולשנות את ההנחיות החדשות. אחרי מספר דחיות נמצא מועד מתאים וביום שלישי בשבוע שעבר נאספו כל חברי הוועדה ונציגי המשרד, דים, למה שהגדירו מאוחר יותר כמה מהנוכחים "ההצגה הכי טובה בעיר".

לאומי לא נשארו כספים של נוספי השואה. לרו"ח ברלב ואנשיו נשמעה טענה זו מגוחכת. הרי כמה חודשים קודם לכן ישב מולם צוות מטעם הבנק והסכימו על קיומם של חשבונות אלו.

מלאומי נמסר השבוע, כי "תמצית בדיקות שנערכו על-ידי הבנק באמצעות מערך עובדי הביקורת הפנימית, וכן באמצעות רו"ח חיצוניים, מלמדת כי בידי הבנק לא מצויים חשבונות של נוספי שואה (למעט 2 חשבונות שנמצאו באחרונה, ששוויים המקסימלי להיום כ-10,000 שקל), שכן כספי חשבונות אלו הועברו בזמן מלחמת העולם השנייה לממונה הבריטי או לאפוטרר פוס הכללי. בניגוד לפירסומים בתקשורת, הבנק לא קיבל עד עצם היום הזה ולו אסמכתא אחת הסותרת את טענת הבנק. בנק אנגלו-פלשתינה ובנק לאומי פעלו כל השנים בהתאם להוראות הדין תוך הגינות ושמירה על אינטרסים של לקוחות".

המערכה הבאה תהיה על ההחלטה שתצטרך ועדת החקירה לקחת עם הגשת הדו"ח הסופי, לגבי חישוב חבות הבנקים. ברלב ורואי החשבון האחרים המליצו, כי הנוסחה לחישוב שווי הכסף בערכים של ימינו תהיה הצמדה למדד מ-1939 בתוספת ריבית שנתית של 4%, ממש כפי שנקבע על-ידי ועדת וולקר שבדקה את החשבונות בבנקים השווייצריים. לשיטת הבנקים, יש לחשב את החבות רק מ-1948 בתוספת 2%. ההפרשים בחבות הבנקים בין שתי השיטות הם עצומים: מלבד ההבדל בריבית בין שתי השיטות, יש לזכור שבין השנים '39 ל-'48 ירד ערך הכסף לכ-30% מערכו. אי-התחשבות בירידת ערך זו מפחיתה דרסטית את השווי הריאלי של נכסי קורבנות השואה שלא יכולים היו למשוך את

הבודקים. מקורה של המחלוקת העיקרית בין הצדדים הוא עובדה היסטורית: עם פרוץ מלחמת העולם קבעו הבריטים, ששלטו אז בארץ, כי רכושם של אזרחי גרמניה ומודינות תחת כיבוש גרמני מוגדר כרכוש נתיני אויב, ולכן חשבונות בנק שנפתחו על-ידי יהודי אירופה בישראל המנדטורית עוקלו והועברו לממונה הבריטי על רכוש האויב. הכספים הוחזרו לישראל רק שנים מאוחר יותר, לאחר קום המדינה, והועברו לניהולו של האפוטרופוס הכללי. הבודקים, שהתבססו על מסמכים היסטוריים שמצאו בארכיון הציוני, ובחלקם גם באר-כיונים בבריטניה, מצאו לכאורה שהסכומים שהעבירו הבנקים היו בחלקם שונים מיתרות אמיתיות שהיו באותם חשבונות. חלקם הועברו עם ריבית נמוכה מהריבית שהיתה מקובלת אז, וחלקם כלל לא הועברו. והכל מטעמים ציוניים, ורצון לשמור על כספיהם של יהודי אירופה. עם השנים תפחו הסכומים הפעוטים שהושארו בבנקים לממדי ענק (כמו במקרה של פ), המאיימים כיום, אם יאשרו, להטיל חבות כספית עצומה על הבנקים ועל האפוטרופוס הכללי. תוכן דו"חות הבדיקה אסור בפרסום, אולם גורמים שעיינו בהם העריכו אז את החבות הכוללת של הבנקים עבור חשבונות השואה בכמיליארד שקל. בהמשך, עקב ערעורם של כמה מהבנקים על שיטות החישוב, הופחתה החבות שנאמדת כיום על-ידי הבודקים ב-700 מיליון שקל.

## לאומי מוריד כפפות

כמה מהבנקים החלו בקרב שהיה. הדברים משתקפים היטב מדבריה של אביטל באחת מישיבות הוועדה בחודש אוקטובר: "ב-15 ביוני נתנו לבנקים 3 שבועות, תוך תקווה שהבנקים יודיעו לנו ואז נוכל לסכם את הדו"ח ולמסור אותו למליאת הכנסת. הדבר לא קרה. חלק מהבנקים התחילו בסחבת. בנק לאומי הגדיל לעשות וכתב שעכשיו בכלל תקופה של חופשות, אז מה אתם מגדנדים לנו. אחרי מו"מ ארוך ומייגע נתנו לכולם ארכה עד ה-1 בספטמבר. גם הארכה הזאת בעצם לא כוונה".

בלט במיוחד בנק לאומי, שטען כי הוועדה, ביחד עם משרד רואי החשבון ברלב, קבעה סכום יעד אותו החליטה לקחת מהבנק בכל מחיר, ולצורך זה הותאמו ממצאי הבדיקה. בלאומי החליטו להוריד את הכפפות. לצורך המלחמה גויס עו"ד רם כספי, שדרש מאביטל עריכת שימוע לטענות הבנק. הטענה המרכזית היתה, כי בבנק

## מה הקשר של יו"ר הוועדה המייעצת לבנק לאומי

ברק מסר בתגובה: "באופן אישי לא ניהלתי שום מו"מ מסחרי עם בנק לאומי ובנק הפועלים, לא באופן ישיר ולא באופן עקיף. חברה בה אני שותף מיעוט, קנתה את השליטה בחברת עוז. במסגרת העסקים הרגילה יש לה כנראה עסקים גם עם בנק לאומי כמו גם עם בנקים אחרים. אני חושב שאין צל צילול של קשר בין ההלוואות לבין תיפקודי. מי שקובע בסוף הם רואי החשבון וחברי ועדת החקירה".

מבנק לאומי נמסר בתגובה: "הבנק לא היה שותף למינוי עו"ד ברק כיו"ר הוועדה המייעצת".

דובר הכנסת מסר, כי "לצורך בירור הנושא פנתה ח"כ אביטל לעו"ד ברק, שהכחיש מכל וכל את קיומו כביכול של ניגוד עניינים כאמור".

עו"ד צבי ברק, שנבחר לעמוד בראש הוועדה המייעצת, נחשב לאדם נסיונו לאחד המומחים הבולטים בישראל לנושא כספי ונכסי קורבנות השואה. בכתב המינוי של הוועדה המייעצת, היא הוסמכה להנחות את הצד המקצועי של עבודת הבודקים. חבריה נדרשו לחתום על הסכם סודיות ומסך בו הצהירו שאין בין חברותם בוועדה ויתר עיסוקיהם ניגוד עניינים. ברק פעיל גם כאיש עסקים פרטי ונמנה (ביחד עם עפר הירשזון, בנו של ח"כ אברהם הירשזון) עם קבוצת בעלי השליטה בחברה הציבורית הי-רשון/ברק השקעות (לשעבר עוז). ברק אף מכהן בחברה כסגן יו"ר הירי-קטוריון. לחברה חוב למספר בנקים – ביניהם חוב של כ-22 מיליון שקל לבנק לאומי.

